

Branta canadensis

(L.,1758)

Bernikla kanadyjska

Rząd: blaszkodziobe, rodzina: kaczkowate, podrodzina: gęsi

Status występowania w Polsce

Gatunek zimujący i przelotny, liczny zimą na terenie Żuław Wiślanych i na Zatoce Elbląskiej.

Opis gatunku

Bardzo duża gęś, nieco większa od gęgawy, o długiej i smukłej szyi. Wymiary: długość ciała ptaków z populacji europejskiej wynosi 90–100 cm, rozpiętość skrzydeł 160–175 cm. Samce są większe i cięższe od samic. Masa ciała dla ptaków brytyjskich w czerwcu wynosi: samice – 4,4 kg, samce – 4,9 kg. Szyja, głowa i dziób są czarne, jedynie kontrast stanowi charakterystyczna biała plama pod gardłem, wchodząca na boki głowy. Grzbiet i wierzch skrzydeł ciemnobrązowe, a pierś i przednia część brzucha wyraźnie jaśniejsze. Dolna część brzucha jest biała i barwa ta sięga aż do tyłu pod ogon, który z wierzchu jest czarny. Nogi czarne. Samce i samice są ubarwione podobnie. Młode już w pierwszej zimie swojego życia są ubarwione podobnie do dorosłych i nieodróżnialne od nich w terenie.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Bernikla kanadyjska jest trudna do pomylenia z innymi gatunkami. Ubarwieniem przypomina bernikłę białolicą *Branta leucopsis* (A045, nieopisana w tej książce), ta jednak jest znacznie mniejsza i ma bardziej krępą sylwetkę, o dość krótkiej szyi. Ubarwienie grzbietu jest u niej czarnoszare, a nie jak u bernikli kanadyjskiej brązowe. Pierś jest czarna, a brzuch i boki ciała białe. Inne jest również ubarwienie głowy. U bernikli białolicę biała barwa obejmuje całe policzki, wchodząc również nad oczy i na czoło.

Biologia

Tryb życia

Gatunek dzienny, stadny.

Lęgi

Gniazduje przeważnie kolonijnie. Najmniejsza odległość między gniazdami w kolonii wynosi 5 m. Spotykane są także pojedyncze gniazda. Gniazdo zakładane jest na ziemi, w pobliżu zbiorników wodnych, zazwyczaj w odległości około 30 m od linii brzegowej, często w miejscu otoczonym przez krzewy lub u podstawy drzewa. Jeśli na danym zbiorniku wodnym są wyspy, ptaki wybierają je

chętnie jako miejsce do gniazdowania. Mogą gniazdować także na otwartych torfowiskach, gdzie maksymalna odległość od wody wynosi 5 km. Gniazdo buduje głównie samica, wykorzystując materiał z najbliższego otoczenia. Gniazdo ma średnicę 50–75 cm, a wysokość ok. 20 cm. Te same miejsca do gniazdowania wykorzystywane są powtórnie w kolejnych latach. Początek składania jaj przypada w Wielkiej Brytanii na drugą połowę marca i pierwszą połowę kwietnia, zaś w Szwecji na połowę kwietnia. W zniesieniu jest najczęściej 5–6 jaj. Wysiadywanie trwa 28–30 dni i rozpoczyna się po złożeniu ostatniego jaja. Wysiaduje jedynie samica. Młode są zdolne do samodzielnego zdobywania pokarmu od pierwszych dni po wykluciu. Opiekę nad młodymi sprawują oboje rodzice i bronią ich przed drapieżnikami i ludźmi. Młode uzyskują zdolność do lotu po 40–48 dniach od wyklucia. Pozostają z rodzicami jeszcze przez pierwszą jesień i zimę. Niezależne stają się dopiero z początkiem następnego sezonu lęgowego. Po raz pierwszy przystępują do lęgów najczęściej w wieku 3. lat. Bernikla kanadyjska przystępuje do lęgów raz w ciągu roku.

Wędrowki

Część populacji bernikli kanadyjskiej jest osiadła, część podejmuje wędrowki na niezbyt duże odległości. W Polsce zimują najprawdopodobniej ptaki z populacji fińskiej. Wędruje w stadach, zazwyczaj formując klucz. Pierwsze ptaki pojawiają się na zimowisku na Żuławach Wiślanych na początku listopada. Początek wędrowki wiosennej ma miejsce w lutym i większość ptaków odlatuje z zimowiska do końca marca. Wyjątkowo ptaki mogą być stwierdzone nawet do początku maja.

Zimowanie

Na pewnych obszarach gatunek nie podejmuje wędrowki, a jedynie koczuje stadami w poszukiwaniu pokarmu (Wielka Brytania i częściowo Skandynawia). W Polsce przebywa na zimowisku od listopada do marca. W ciągu dnia żeruje na polach uprawnych i łąkach, nocuje zaś na dużych zbiornikach wodnych.

A044

Pokarm

Odżywia się pokarmem roślinnym. Zjada żdźbła traw, liście, pędy, korzenie, bulwy i kłocza, a także owoce i nasiona. Pokarm pobiera najczęściej, pasąc się na otwartych przestrzeniach. Czasami żeruje na wodzie, zanurzając głowę. Główny składnik pokarmu w okresie pozalęgowym stanowią: rzepak, pszenica ozima, koniczyna.

Występowanie**Siedlisko**

Gniazduje zazwyczaj w pobliżu niewielkich zbiorników wodnych, częściowo zarośniętych przez wynurzoną roślinność wodną, rzadziej na podmokłych terenach oddalonych od zbiornika wodnego. Na gniazdo wybiera najczęściej miejsca otoczone krzewami, a nawet zadrzewione. Ważny jest dla niej dostęp do otwartych łąk, gdzie żeruje. Zimą koczuje w dużych stadach, żerując na otwartych terenach, np. polach uprawnych lub łąkach. Dla zimujących stad istotna jest bliskość dużego zbiornika wodnego, umożliwiającego bezpieczny nocleg.

Siedliska z załącznika 1 Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 1130 Ujścia rzek (estuaria)
- 1150 Zalewy i jeziora przy morskie (laguny)
- 1160 Duże płytkie zatoki
- 3150 Starorzeczka i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)

Rozmieszczenie geograficzne

Jest to gatunek pochodzący z Ameryki Północnej, gdzie gniazdując w północnej części kontynentu, wędruje na południe śródłądziem i zimuje aż do środkowego Meksyku. W XVII w. został sztucznie wprowadzony do Wielkiej Brytanii i stamtąd rozprzestrzenił się do północno-zachodniej Europy. W Norwegii i Szwecji gatunek został wprowadzony w latach 30. ubiegłego wieku. Stwierdzono także pierwsze pojedyncze lęgi na Litwie i w Estonii. Ptaki z populacji brytyjskiej zimują na tym samym obszarze, przemieszczając się lokalnie na bogatsze żerowiska. Część ptaków z populacji skandynawskiej wędruje (od Holandii przez Niemcy, Danię, północną Polskę – Żuławy Wiślane, Litwę, Łotwę i Estonię), część pozostaje na zimę w niewielkiej odległości od lęgów. Wyróżniono 12 podgatunków bernikli kanadyjskiej, przy czym w Europie gniazduje podgatunek nominatywny *B. c. canadensis*; niektóre osobniki wykazują cechy podgatunku *B. c. maxima*.

Rozmieszczenie w Polsce

Pojedyncze ptaki widywane są czasami w Polsce w sezonie lęgowym, co sugeruje możliwość lęgów w niedalekiej przyszłości. Jedyne regularne zimowisko bernikli kanadyjskiej

znajduje się pod Elblągiem. Ptaki nocują na Zatoce Elbląskiej lub w innych częściach Zalewu Wiślanego, w dzień żerują na polach uprawnych na terenie Żuław Wiślanych. W innych rejonach kraju najwięcej obserwacji pochodzi znad Zat. Gdańskiej oraz spod Włocławka (w latach 1987–1993), gdzie bywają obserwowane nieregularnie pojedyncze ptaki lub niewielkie stada.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną częściową (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: -

BirdLife International: SPEC -

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2

Konwencja Berneńska: załącznik III

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Jedynym obszarem chronionym, na którym występuje bernikli kanadyjska, jest rezerwat przyrody Zatoka Elbląska.

Rozwój i stan populacji

Populacja brytyjska bernikli kanadyjskiej liczy ok. 30 000 p. i od wielu lat obserwowany jest jej wzrost. W Europie, poza Wielką Brytanią, najliczniejsza jest populacja szwedzka licząca 5000–10 000 p. – obserwowany jest również silny wzrost liczebności. Populacja norweska liczy 1500–2000 p., w Finlandii i Niemczech gniazduje po 500–800 p.

Od końca lat 80. obserwowany jest bardzo szybki wzrost liczby ptaków zimujących w rejonie Zat. Elbląskiej i Żuław Wiślanych. W roku 1988 obserwowanych było zaledwie 8 ptaków, a w sezonie zimowym 2002/03 na obszarze tym zimowało już ok. 1400 ptaków.

Zagrożenia

Gatunek w Polsce niezagrożony, inwazyjny, do niedawna pojawiający się tylko w zimie, zimujący na jedynym znanym zimowisku w rejonie Zalewu Wiślanego. Obecnie stwierdzane są próby lęgów na Wybrzeżu Gdańskim. Zadomowienie się tego gatunku jako gniazdowego w Polsce jest niepożądane, gdyż kojarzy się on z rodzimym gatunkiem gęsi – gęgawą.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- zapewnić spokój stadu zimującemu w rejonie Zalewu Wiślanego;
- nie dopuszczać do przystępowania w Polsce do lęgów, a pojawiające się pary lęgowe bezwzględnie redukować.

Propozycje badań

Z uwagi na systematyczny wzrost liczby zimujących ptaków, należy spodziewać się rozszerzenia obecnego zimowiska lub przeniesienia się części ptaków na inny dogodny obszar zimowania. Co 5 lat należy przeprowadzić kontrolę potencjalnie korzystnych miejsc zimowiskowych w celu wykrycia ewentualnych nowych zimowisk.

Monitoring

- stała rejestracja wszystkich spotkań osobników tego gatunku na obszarze kraju;
- coroczne liczenie populacji zimującej na znanych zimowiskach.

Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 1. Ostrich to Ducks., Oxford, 722 s.
- HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their Distribution and Abundance. London, 903 s.
- HEGGBERGET T. M. 1991. Establishment of breeding populations and population development in the Canada Goose *Branta canadensis* in Norway. *Ardea*, 79: 365–370.
- MADGE S., BURN H. 1992. Wildfowl. An identification guide to the ducks, geese and swans of the world. London, 298 s.
- MADSEN J., ANDERSSON A. 1990. Status and management of *Branta canadensis* in Europe. W: Matthews G. V. T. (red.) Managing Waterfowl Populations. Proc. IWRB Symp., Astrakhan. IWRB Spec. Publ. 12: 66–69.
- MADSEN J., REED A., ANDREEV A. 1996. Status and trends of geese (*Anser* sp., *Branta* sp.) in the world: a revive, updating and evolution. W: Birkam M. (red.) An international conference on the conservation, habitat management and wise use of ducks, geese and swans. Proc. *Anatidae* 2000. *Game Wild.*, 13: 337–353.
- MEISSNER W., KOZAKIEWICZ M., SKAKUJ M. 1990–1994. Zimowanie ptaków wodnych na Zatoce Gdańskiej 1988/89–1993/94. *Not. Orn.*, 31–35.
- MEISSNER W. 1997. Zimowanie ptaków wodnych na Zatoce Gdańskiej 1996/97. *Not. Orn.*, 38: 325–328.
- MOKWA T., SIKORA A. 1999. Zimowanie bernikli kanadyjskiej *Branta canadensis* na Żuławach Wiślanych. *Not. Orn.*, 40, 1–2: 51–60.
- SNOW D. W., PERRINS C. M. 1998. The Birds of the Western Palearctic. Concise edition. Vol. 1. Non-Passerines. Oxford, New York, 1008 s.
- STAAV R. 1998. Longevity list of birds ringed in Europe. *EURING Newsletter*, 2: 9–17.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.

Katarzyna Mokwa, Tomasz Mokwa